

udk

<https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.5>**МИХАИЛО М. ШЋЕПАНОВИЋ***Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад

Примљен: 15.03.2022.

Прихваћен: 15.04.2022.

**РАДОСАВ БОШКОВИЋ (1907–1983) – ДИЈАЛЕКТОЛОГ
И ОНОМАСТИЧАР**

У раду се даје увид у дијалектолошке и ономастичке теме професора Радосава Бошковића – једног од највећих палеослависта 20. вијека. Иако му наведене лингвистичке дисциплине нису биле примарне у научном интересовању, Бошковић је у темама из дијалектологије и ономастике давао рјешења – као у свим својим научним приносима. Бошковић је био у науци окренут скоро нерешеним питањима која су га заокупљала у цијелом свом научноистраживачком раду. Због тога се и на плану дијалектологије интересовао за најтежа питања (статус и заменици гласа *x* у црногорским говорима, једначење множинских падежа на контури штокавског дијалекта, наставак генитива множине, границе штокавштине и сл.). У ономастици су га, прије свега, интересовали проблеми српске антропонимије, посматрано из угла деривације, као што је нпр. рад о личном имену *Немања* у коме је проф. Бошковић показао апсолутну снагу морфемског аналитичара. Огромно знање из палеославистике и творбе ријечи у јужнословенској језичкој заједници су му омогућили да покаже, у већини својих радова, рјешења која су и до данас остала јасна и неокрњена. То је у овом раду показано на плану перцепције Бошковићевих научних поставки у прилозима српских дијалектолога и ономастичара, који су своја интересовања усмјеравали према лингвистичким темама и рјешењима Радосава Бошковића.

Кључне ријечи: дериват, дериватологија, морфонологија, штокавски дијалекат, дијалектологија, апелатив, оним, антропоним, ономастика, антропонимија, Радосав Бошковић.

* mihail.scepanovic@gmail.com

1. Ове године навршава се 115 година од рођења и непуне четири деценије од смрти Радосава Бошковића. Редакција *Српског језика* је донијела одлуку да XXVII књигу овог часописа, за 2022. годину, посвети овом српском лингвистичком великану који је своје дјело посветио јужнословенској и општесловенској компаративистици. Радосав Бошковић је мало писао, али кад је писао – он је и написао. Обимом скроман, научни опус Радосава Бошковића ни до данас није ваљано научно верификован. Бирао је тешке теме, улазио у скоро нерјешиве проблеме и тамо тражио и проналазио рјешења. А његова рјешења су остала и до данас – рјешења. Његови научни насљедници су само могли – то и да потврде.

1.1. Црногорска академије наука и умјетности је 1978. године издала књигу изабраних списа истакнутог лингвисте и првог аутора *Прегледа дијалеката Црне Горе*, Радосава Бошковића, под насловом *Одабрани чланци и расправе*. Књигу су приредили проф. др Душан Јовић и проф. др Светозар Николић. Овај издавачки подухват су приређивачи могли извести једино разумијевањем уредника Радована Зоговића, личног пријатеља професора Бошковића, које није раздвајао политички дискурс. Наиме, Зоговић је био један од корифеја црногорске нације а Радосав Бошковић, како записује његов блиски рођак, цитирајући га, потпуно другачији. „Обојица из Црне Горе, обојица велики познаваоци њене историје и културе, обојица велики заљубљеници у свој завичај, и, сваки понаособ, његови најрепрезентативнији представници; доиста, представници – њена два тока. Радосав Бошковић, староцрногорац, ерго, Србин, дакле, само Србин, без икаквог додатка, на примјер, из Црне Горе, одакле је, *Довољно толико, и једино тачно тако*, рекао је једног поднева у нашем стану у Београду, Радомиру Савићеву са Сретње. *И по потреби велико-Србин*, рекао је једном ондашњем високом политичком руководиоцу, који је био дошао код њега да га консултује о такозваном црногорском националном питању, кад то баш није било згодно говорити”... (Ђуровић 1993: 272). Зоговићева напомена о Р. Бошковићу додаје још један трачак свјетлости на Бошковићев интелект. Бошковић је „много знао, и свашта је знао. Поред тога био је и даровит. А да ниједан дар не иде сам, управо је примјер Бошковић. Ето, хтио је да студира математику, па је због стипендије, која се те године давала само за славистику, отишао на славистику. У свакој области би био исти, закључи Зоговић” (Ђуровић 1993: 273).

1.2. Књига *Одабрани чланци расправе* је наишла на значајан одјек у научној лингвистичкој јавности па је Црногорска академија наука и умјетности већ 1987. организовала *Први лингвистички научни скуп у спомен на Радосава Бошковића*, а под истим насловом се појавио и зборник радова сљедеће године, у коме су се нашли радови најкомпетентнијих славистичких стручњака¹. Већ

¹ Овдје су своје прилоге оставили: Миљан Мојашевић, Чедо Вуковић, Милосав Бабовић, Милосава Стојнић, Радојица Јовићевић, Душан Јовић, Светозар Николић, Нина Максимова

од 1990. године одржавани су научни скупови посвећени Р. Бошковићу, у ЦАНУ сваке треће године. Последњи, *Девети лингвистички скуп „Бошковићеви дани”* оджан је, са закашњењем, од шест година – 26. маја 2016. године. Био је то јасан показатељ да су политички аргументи у ЦАНУ замијенили лингвистичке, и да тамо више није било мјеста, ни за србистику, ни за српски језик, па тако, ни за научни рад Радосава Бошковића и његове научне наслједнике.

1.3. Битно је овдје напоменути да је подгоричко *Стварање (часопис за књижевност и културу)*, троброј (4, 5, 6) за 1993. годину, посветило сјећању на Радосава Бошковића. На иницијативу књижевника, тада главног и одговорног уредника *Стварања*, Ранка Јововића, и уз свесрдну помоћ Драга Ћупића и Радојице Јовићевића, ова књига сјећања, поводом 10 година од смрти Радосава Бошковића, донијела је цијелу ниску веома занимљивих и корисних прилога². „Читалац ће видјети – наводе у уводном слову Драго Ћупић и Радојица Јовићевић – да у свим текстовима провијавају неколике заједничке компоненте: у свима се говори о изузетном људском лику Радосава Бошковића, у свакоме се о њему говори као о научнику особите врсте, и сви аутори о њему пишу с поштовањем, топлином и љубављу”³ (стр. 240). Када се ова књига *Стварања* појавила урадио сам кратак осврт за Културни додатак Политике (25. септембар 1993) закључујући: „Да ова књига *Стварања* буде и ужестручно употребљива, потрудили су се Драго Ћупић и Милан Стакић. Први је припремио библиографију радова Радосава Бошковића, а други урадио преко потребне коментаре неких библиографских јединица. Тако је књига постала битна за читаоца лингвистичких, али и ванлингвистичких интересовања. Пре свега, она је редак пример људскости – данас”. А и риједак је примјер у нашој културној јавности да један књижевни часопис посвети своја три броја једном лингвисти.

Елкина, Ivan Jerković, Гордана Јовановић, Богдан Терзић, Idriz Ajeti, Бранислав Остојић, Драгомир Вујичић, Vjeslav Boriš, Ирена Грицкат Радмило Маројевић, Eugenija Barić, Јелка Матијашевић, Милан Стакић, Маго Пижурица, Александар Младеновић, Милица Радовић-Тешић, Светозар Стијковић, Асим Пецо, Митар Пешикан, Фрањо Већеслав Мареш, Драго Ћупић, Petar Šimunović, Милица Грковић, Никола Родић и Мирослав Николић.

² После уводне pjesме *Гроб на Орјој Луци* Момира Војводића слиједе текстови које су приложили: Радојица Јовићевић и Драго Ћупић (Уводни текст), Милосав Бабовић, Ирена Грицкат, Војислав Ђуровић, Вера Зоговић, Павле Ивић, Душан Јовић, Радојица Јовићевић, Мира Лалић, Радомир Д. Лукић, Васо Милинчевић, Миљан Мојашевић, Асим Пецо, Мила Стојнић, Богдан Терзић и Јован Чађеновић.

³ Ирена Грицкат (1993: 251) прибира сјећање на Бошковића: „Улазио је у учионицу уступене главе, као да маршира. *Ово што ћу данас да предајем врло је неинтересантно, ко неће, не мора да слуша*. Следило је тумачење огранака индоевропског генитива, које је освајало аудиторijум специфичном јасноћом у нејасној материји, челичном конкретношћу у апстракцији. Изводећи на табли генитивске наставке својим веома израђеним и уредним рукописом, темпераментно је ломио креду и одмах грабио другу, читаву... Одликовао се лаким цинизмом без увредљивих жаока, иронисао је не озлеђујући. Ишао је мало узводно, мимо свет, а у суштини се увек баш и налазио на правој страни”

Но, како је било са Бошковићевим данима у ЦАНУ, тако је са књижевне сцене нестало и подгоричко и Јововићево *Стварање*. Платило је данак изгону ћирилице и српског језика под политичким преокупацијама нове црногорске власти, али ће троброј из 1993. године, посвећен Радосаву Бошковићу, остати као трајан спомен једном великану, подигнут у невеселом времену и под доминацијом незнамене власти.

2. У већ поменутом троброју подгоричког *Стварања* Павле Ивић (1993: 287–288) у, прије свега, питком и одмјереном тексту, под насловом *О доценту Радосаву Бошковићу и дијалектологији*, полазећи од помало шалбене згоде у сусрету са Бошковићем⁴, у закључку тог кратког прилога оцртава мјесто дијалектологије у лингвистичкој науци као и улогу Радосава Бошковића за улазак будућих научника у ову лингвистичку проблематику. „Дијалектологија – напомиње Ивић – у себи сједињује такорећи све гране науке о језику, од акцентологије до синтаксе и проучавања језичких контаката. И поврх свега, сваки дијалекат има своју особену комбинацију особина, повезану сплетовима сличности разлика са карактеристикама суседних дијалеката. Све је то довољно, за цео живот, да храни интелектуалну радозналост – онај драгоцен пламен који је Радосав Бошковић преносио, пре свега примером, на своје ученике”.

Иако се уопштено може рећи да је Р. Бошковић у свом научном раду био јасно одређен, са тежиштем на упоредну граматику словенских језика, а у вези с тим и на дијалектологију, ономастику и историју језика. Међутим, како примјећује Душан Јовић (1988: 41) „његов приступ језику је само наизглед тематски ограничен. Пажљивија анализа открива да је његово дело чврсто уграђено у много шири контекст... да и у теоријском и методолошком погледу његово дело има и општелингвистички значај”.

Бошковићеву методологију лингвистичких истраживања до сада је најјасније, свеобухватно и аналитички беспрекорно, скоро бошковићевски, представио Радмило Маројевић (1988: 141–156) у свом раду *Бошковићев метод творбено-семантичке реконструкције, и његов значај за компаративно-историјску дериватологију словенских језика*. Аутор показује да се Бошковић у своје вријеме користио развијеним и прецизним појмовно-терминолошким

⁴Кад се у љето 1947. године студенти Филозофског факултета одвојени на радну акцију у Железник гдје се градила фабрика машина алатљика (данашњи остаци *Лоле*), међу којима је био и Ивић, по Ивићевим ријечима, млади Ивић је пошао код Бошковића по „методске сугестије” за испитивање околних говора, и добио их је је на бошковићевски начин: „Павлићу, то је врло једноставно. Купите оловку и свеску, разговарајте са старијим сељацима и записујте. Ако сте за то, посао ће ићи, а ако нисте, ионако ништа не би вредело. Иако прилично разочаран – наставља Ивић – послушао сам савет (а шта бих друго) и ускоро сам схватио да је Бошковић био у праву... Из мог теренског рада у Железнику произашао је семинарски рад *Белешке о биграчћком говору*, који је много доцније објављен у XXIV књизи Српског дијалектолошког зборника (Ивић 1993: 287–288). Међутим ове ријечи говоре „да је Бошковић знао ког студента *овако* шаље на терен, препознајући пред собом човека који ће својим каснијим радом обележити епоху” (Шћепановић 1993).

апаратом „који у много чему, савремена савремена словенска дериватологија још није досегла”. У истом раду аутор закључује „да у теоријско методолошком погледу Бошковићево научно дело представља један целовит систем који није експлицитно изнет и који се за то мора извлачити из његових бројних радова о конкретним питањима историјске творбе речи у словенским језицима. Другим речима, Бошковићеви радови као посебне расправе о посебним питањима имају, у складу са степеном уверљивости његових лингвистичких доказа, велики значај за свако од конкретних питања о којима расправља; ти радови као целина и као примери примене Бошковићевог метода имају несумњив теоријско-методолошки значај за упоредну дериватологију и упоредну граматику словенских језика. Даља проучавања и примена Бошковићевог метода показате, у то смо уверени, епохалан значај истраживања нашег лингвисте, посебно за историјску творбу речи и за историјску ономастику” (Маројевић 1988: 155).

2.1. Бошковићево рано интересовање за дијалектологију не одводи га у дескрипцију народних говора, као што је то био случај са великим бројем наших лингвиста који су се касније одређивали и за друге лингвистичке дисциплине. Њега је из дијалектолошке грађе интересовао *податак* који је он на особен начин системски, кроз постављање проблема, расвјетљавао, проблем рјешавао или остављао предлог могућег рјешења⁵. До сада му ни једно рјешење није побијено, понеко је кориговано⁶, али су његова рјешења остала незаобилазна. Истина, није га заобишао ни менторски рад, али ни ту му није мањкало успеха.⁷

Радосав Бошковић је – по ријечима Асима Пеце – имао само 23 године, када је објавио свој први рад из дијалектологије (*О природи, развиту и заменицама гласа х у говорима Црне Горе*), а рад је објавио у Јужнословенском филологу – и тадашњем, и садашњем водећем лингвистичком часопису – и у славистици и у европеистици. „Ако се подсетимо чињеница да је уредник, а и тадашњи власник овог часописа, проф. А. Белић, био врло пробирљив уредник – биће нам јасно какво је признање, објављивањем овога свога рада у том

⁵ У уводу *Изјејутаја* о испитивању говора Озринића Бошковић подвлачи: „Није ме тамо одвела жеља, да то одмах истакнем, да системски проучим озринишки говор – као засебну лингвистичку целину, – са свих страна његове граматичке структуре... Хтео сам нешто друго; да видим, на првом месту, како у овом говору стоји ствар са неким дијалекатским цртама, мање више познатим, које различито, и географски и лингвистички, пресецају црногорску дијалекатску област као целину” (Бошковић 1978: 39).

⁶ Више о томе, бар што се новије грађе тиче, в. у: Николић, 19888, Пешикан 1988 и Пижурца 1988.

⁷ „Драго Ђупић је под његовим менторством урадио дисертацију о бјелопавлићком говору, о језику његовог краја, као о дијелу црногорских говора, о којима је Бошковић писао још на почетку свог бављења науком о језику, и којима се, у ствари, бавио током читавог свог стваралачког живота” (Ђуровић 1993: 280).

часопису, добио млади и талентовани Радосав Бошковић. Али, истини за вољу, и Јужнословенски филолог је добио изванредан прилог и драгоцену анализу значајног фонетског проблема црногорских говора, уз то и несвакидашњег сарадника. Вриједно се овдје, и овом приликом, подсејити и чињенице да су многи други, и Бошковићеви вршњаци, а и ученици, своје стручне прилоге отпочињали, најчешће, језичким поукама и краћим чланцима у Нашем језику. Радосав Бошковић, како је већ речено, не иде том стазом. Он је на почетку своје научничке каријере кренуо од Филолога и од суштинског проблема и историје и дијалектологије нашег језика. И не без разлога. И већ се ту, у свом научном првјенцу, показао као самосвјестан научни радник: од приступа тематици до начина обраде датих проблема. Има у овоме и неке симболике. Ако се по јутру дан познаје, онда се и по овом раду могло закључити да су и сербокроатистика и југославистика и славистика добиле значајног посленика. Године које су долазиле и радови које је дао Р. Бошковић, то су у потпуности потврдили. И још нешто, Бошковић у много чему подсеја на великог свог претходника и цијењеног Вуковог сарадника – на Ђуру Даничића. Имају ова два посленика у области наше науке о језику подоста сличности – и у животу и у раду” (Пецо 1988: 211).

2.2. Бошковићев рад *О природи, развитку и заменицама гласа х у говори-ма Црне Горе* показује иновативност у српској дијалектологији. Бошковић, из цјелине особености датог говорног подручја, узима једну особину – судбину задњонепчаног констриктива датог ареала. Истина, „још од Вука се – како наводи Пецо у поменутом тексту – знало за неједнаку судбину ове фонеме у црногорским говорима, али се није нудила тако прегледна слика ни у једном постојећем раду”. Р. Бошковић, дакле, обрађује само један фонетски проблем, посматра га као типичну изоглосу црногорских народних говора, из чега слиједе нови закључци.

Бошковићев рад доноси незаобилазне податке, како за дијалектологију, тако и за историју српског језика. Ту се, према прегледу Асима Пеце – „ прво, даје цјеловита слика судбине ове фонеме у говорима Црне Горе – знатно потпуније и прегледније него што су је давали дотадашњи синтетички радови: Решетарев *Der Stokavische Dialekt* (Беч 1907) и Белићева *Дијалектолошка карта српског језика* (на руском, Петровград 1905). Ту се, друго, овај проблем посматра као сегмент фонолошког система црногорских говора као цјелине. Ту се, треће, овај фонетски проблем посматра као лингвистичка појава: и узрочници и посљедице резултат су властитих еволутивних процеса. И четврто, али не као мање важно: овај рад наговјештава новији стил у нашој науци о језику: *бошковићевски стил* који је до данас остао непоновљен, а ријетко и достижан” (Пецо 1988: 212).

У овоме раду Бошковић доноси и подјелу црногорских говора, засновану на вриједностима фонеме -х и њеним супституантима, бошковићевским

термином речено *заменицима*. То је једна од првих подјела ове српске говорне зоне, а њене вриједности, уз оправдане корекције на основу нових језичких чињеница, нису оспорили ни доцнији радови о говорима Црне Горе. Послије овога рада Р. Бошковић ће се цијелог живота, што посредно што непосредно, често враћати дијалектологији. Најважнији радови који су привукли пажњу језичких стручњака су, свакако:

1. *Przegląd dialektów Starej Cyarnogory (z uwzględnieniem gwar sąsiednich) (L examen des dialectes du Vieux Montenegro – Stara Crna Gora- en tenant compte des parlers voisins)* (рађена у коауторству са пољским лингвистом М. Малецким);
2. *Извештај Радосава Бошковића* (о испитивању говора Озринића);
3. *О једној акценатској особини дијалеката западне и јужне Истре*;
4. *Рефлекси група, tj, dj, tџ, dџ, stj, zdj, skj, zkj, (sk^ε, zg^ε) у дијалектима јужне и западне Истре*⁸.

2.2.1. У раду који је резултат заједничких теренских испитивања староцрногорских говора Р. Бошковића и М. Малецког, указује се на један број типичнијих изоглоса ове говорне зоне: укупно њих 17. „А међу тим изоглосама, свакако, налазе се оне најтипичније које, и данас, дају овим говорима обиљежје архаичности. То су – по наводима А Пеце – старији акценат, са парокситонезом (*копрѝва, корѝто*) и чување дугог циркумфлекса и на отвореној окситонези (*козе*) и, разумљиво, на парокситонези (*утњрѝк, лежѝше*); јевакска јотовања: *ђеца, ћескота, с'еме*; уз: *ос'е, коз'и*; појава веларног Ћ (*мѝако, ѝук, ѝопата*); појава обличког синкретизма са -ма у множини (*Туриѝма, женама*); појава акузатива мј. локатива уз приједлоге *у, на* и у синг. и у *плур.*; одређене специфичности у замјеничкој деklinацији (*ови, они; мене, тебе, себе – ДЛ синг., ни, ви – дат., не, ве – акуз.*)”.

– Ту је дата и подјела дате говорне зоне на 3 дијалекатска подтипа, коју је професор Пецо унио у свој универзитетски уџбеник: „*ѝетињски* (обухвата староцрногорску говорну зону и приморје од Боке до Бара); *барски* (обухвата Бар и Зупце); *кучко-пиперски* (обухвата Куче и Пипере) и *бјелопавлићко-пјешивачки* говорни тип (обухвата Бјелопавлиће и Пјешивце) – ова подјела, за разлику од оне дате у раду о судбини фонеме *x* у црногорским говорима, заснована је на више говорних особина; степену развијености акцентуалиције, судбини полугласника, судбини вокалских скупина *-ао* у финалној позицији слога, судбини звучних сугласника на крају ријечи, судбини фонеме *-x*, одређеном броју морфолошких специфичности” (Пецо 1988: 213–214).

⁸ Потпунија библиографија ових радова дата је у књизи : Р. Бошковића: *Одабрани чланци и расправе*, ЦАНУ, Титоград 1978, а затим у троброју подгоричког Стварања (4, 5, 6) за 1993. годину, 352–359.

2.2.2. Мада је ријеч о једној врсти извјештаја, који су Р. Бошковић и М. Малецки поднијели о својим теренским истраживањима, у раду *Przegląd dialektów Starej Cyarnogory (z uwzględnieniem gwar sąsiednich) (L examen des dialectes du Vieux Montenegro – Stara Crna Gora- en tenant compte des parlers voisins)* (рађена у коауторству са пољским лингвистом М. Малецким) – даје се шира слика српских говорних прилика црногорске зоне. „Ако се ово упореди са подацима које нам даје сам Р. Бошковић у свом *Извештају* о испитивању говора Озринића, лако ће се доћи до закључка шта и у оном првом извјештају припада Бошковићу. И ту се лако уочава бошковићевски приступ проблематици и бошковићевски начин изношења грађе” (Пецо 1988: 214). И у овом раду, аутори на основу сагледавања акценатске системе, дају подјелу црногорских говора – на четири типа коју не занемарује А. Пецо у свом уџбенику:

– Први тип (Пипери, Подгорица са околином, Зета, Кучи и Братоножићи) – чува се стара двочлана акценатска система: *мўња, сестра; нāрōд, ножий; грēдē, женē; ливāда, утōрнйк*.

– Други тип (Ријечка, Љешанска и Црмничка нахија, Бар са околином, и Катунска нахија осим Озринића, Загарача и Комана) – не зна за окситонезу типа *мўња, сестра*, мјесто тих акценатских типова ту налазимо појаву метатксе, дакле *мўња, сѣстра*.

– Трећа тип (Озринићи, Загарач, Комани) не зна за окситонезу као ни претходна група, али умјесто метатакских резултата ту се јавља полуузлазни акценат у примјерима типа *муња*, дакле: *мўња*. То значи да је у овој зони дошло до дјелимичног помјерања силазних акцената са отворене ултимае, и то ако је претходни слог био дуг, дакле, ту је ’делимично пренесена акценација само са једним акцентом узлазног карактера’.

Четврти тип (Бјелопавлићи, осим Вражегрмаца и Васојевићи), а за разлику од претходна два, има обиљежја новоштокавске политоније у примјерима као *мўња, сѣстра, нāрōд, нōжий*. Дакле, са крајњег отвореног слога, ако је био кратак, акценат је пренесен на претходни слог у духу новоштокавског преношења’.

И у овом прилогу – оцјењује Пецо – види се Бошковићев смисао за проницање у суштину проблема. Пратећи појаву обличког синкретизма Гпл = Лпл (*по ливада, по кревета*) тражи се и њено рјешење. Али и то бошковићевски. Ево како: „Проф. Решетар, који је први истакао ову црту црногорских говора, мисли да су морфолошки разлози по среди. Он сматра да је додир међу овим облицима преко наставака *x* учинио да се један почне употребљавати место другога, генитив место локатива... И не чини ми се да има право. Изгледа ми напротив, или бар на то нас дијалекатски материјал упућује, да узрок овој замени локатива генитивом треба тражити изван именичке деклинације: у деклинацији придева и придевских заменица” (Бошковић 1978: 42).

2.2.3. Педесетих година прошлог вијека проф. Бошковић своја дијалектолошка интересовања везује за истарске говоре. На основу властитих теренских истраживања током 1951. и 1952. године успоставља границу компактне штокавске зоне у Истри линијом: Мрчана – Канфанар – Кринга – Бадерна – Каштелир. Ову границу је потврдио и Ивић у својој Дијалектологији, а прије њих Белић и М. Малецки. А. Пецо (1970: 39) констатује да се сви истарски говори „начелно слажу у констатацији да јужно и југозападно од линије: Раша – Канфанар – Кринга према Каштелиру и ушћу реке Мирне имамо штокавске говоре”. Проф. Пецо је безмало двије деценије после Бошковића писао о његовим радовима, како наводи „са истарском дијалектолошком проблематиком”. У раду из 1988. *Радосав Бошковић као дијалектолог*, само понавља „да је Бошковић и у раду *О једној акценатској особини дијалеката западне и јужне Истре*, показао колики је мајстор за избор тема и колики је стручњак у обради врло замршених језичких проблема. Он и овдје узима само један проблем – било да је у питању акцентуација или фонетика. И у оба случаја врло тананом анализом рјешава оно што, на први поглед, изгледа нерјешиво. Тако у раду о једној, дакле – једној, акценатској особини јужноистарске зоне за проблем се узима појава двају дугих акцената у говору истог лица и на истим ријечима (уп: „иста особа једну исту реч, у којој бисмо очекивали ´ акценат, изговара једанпут тако, с ´ акцентом, а други пут друкчије, с ^ акцентом”), иако ти говори „добро разликују ´ и ^ ” и у њима се смењивање тих акцената не може протумачити фонетско-физиолошком блискошћу њиховом” (231)⁹. Чињеница је – наставља Пецо – наиме, да за овакво мијешање наших дугих акцената знају многи говори са непревредом акцентуацијом, тј. ту појаву налазимо у говорима у којима још није у потпуности завршен процес новоштокавске политоније. Чињеница је, исто тако, да би многи други и ову истарску особину покушали рјешавати и објашњавати на већ познат начин – то је последица неискристалисаних интонационих опозиција због чега долази до мијешања ´ и ^ . Али, чињеница је да Р. Бошковић није прихватио тај метод рјешавања овог проблема, није таквом стазом кренуо ка објашњавању ове појаве у неким истарским говорима. Он је тражио други, увјерљивији пут. И нашао га је. Ево како.

Узмимо за примјер каштелирски говорни тип, то је „аутохтони чакавски дијалекат”. Његова акцентуација је до XVI вијека „несумљиво чакавска”. Доказ су остаци те акцентуације у примјерима типа *вгрња, плетѣ* (237), тј. чување акцента на отвореној ултими. Од XVI вијека ова акцентуација пада под јак утицај „штокавске акцентуације досељеника”. Али не под утицај за који знају, рецимо, далматински чакавски говори. У питању је посебан утицај – тј. овај чакавски говор не прихвата штокавске еволутивне импулсе и развија свој

⁹ Сви примјери којима Пецо поткрепљује своје анализе су преузети из књиге (Бошковић 1978), а за потребе овог чланка су, уз провјеру, незнатно проширени или скраћени.

акцент у духу штокавске акцентуације него прима готове штокавске акценте и чува их напоредо са својим старим акцентом. То јест: „Каштелирска акцентуација штокавизирана је – не на тај начин што се она развијала и развила под штокавским утицајем као и м п ул с о м; него на тај начин и зато што су представници каштелирског дијалекта постали у једно одређено време, тако да кажем, б и л и н г в и: с два паралелна дијалекта – чакавским и штокавским, с две паралелне акцентуације – чакавском и штокавском” (242). То значи даље, да је каштелирски говор има и *līxǎ*, са циркумфлексно интонираном дужином, и *līxa*, са новоштокавским акутом. И они су до краја задржали та своја својства. Отуда и закључак да данашње каштелирско *līxa* „претставља – не резултат развитка основног чакавског *līxǎ*: његове прераде под штокавским утицајем и у штокавском духу у *līxǎ*, с узлазном дужином уместо раније силазне; него резултат потпуног усвајања од стране каштелирских чакаваца – убачене и штокавске компоненте ранијих дублета *līxǎ* / / *līxa* ... (242). А све ово због тога што ту нема трагова од „прелазних ступњева” од *līxǎ* и *līxa*. А такво стање нуди говор чакавске Кринге који зна за сва три акценатска типа: *līxa*, *līxǎ*, *vīnǎ* (243), гдје је *līxa*, са узлазном дужином настала под штокавским утицајем, силазна дужина је преинтонирана у узлазну; *līxǎ* представља прелазни степен између *līxǎ* и *līxa*, а *līxa* је „последњи степен у развоју основног чакавског *līxǎ*” (244). Каштелирско *līxa* је резултат властите акценатске еволуције, а *līxa* је нанос из говора штокавских досељеника, – закључује Пецо (1988: 216).

Овдје се, скоро експлицитно, показује колико је Бошковић био способан да из мноштва издвоји релевантан дијалектолошки детаљ а, онда да га „проуче” кроз историјски развој и да његову јасну информацију на датој синхронјој равни. То је могао само онај ко је беспрекоран познавалац цјелокупне историје, и тренутне слике, штокавске и чакавске акцентуације.

2.2.4. Други рад, *Рефлекси група tj, dj, tǎj, dǎj, stj, zdj, skj, zkj, (sk^e, zg^e) у дијалектима јужне и западне Истре* проф. Бошковића, са истарском дијалектолошком проблематиком – по речима А. Пеце спада међу обимније радове. „Има читавих 56 страница, што није честа појава код проф. Бошковића. Управо, ово је последице његове докторске дисертације, ако се изузму двије књиге упоредне граматике словенских језика, најобимнији његов рад. Проблем је интересантан и за историју нашега језика и за нашу дијалектологију. Ја ћу овдје указати само на једну мисао (подвукао М.Ш.) из тог рада. На самом почетку овог рада и следеће ретке: – Могуће је да су данашњи истарски *шт*-говори били некад *шћ*-говори, па су у изолованим речима и у суфиксу *-штте* под утицајем штокавских неикавских говора своје *шћ* заменили групом *шт*, а сачували га – због живе језичке везе – у алтернативним односима” (Бошковић 1978: 295). Ово је једно од начелних питања из наше историјске дијалектологије – тј. да ли је икавштина настала у домену *шћа*-говора или је, пак, она могла да се развије и у границама *што*-говора?”

Овдје су, за почетак, помало, изненађујуће двије ствари. Прво, зашто је А. Пецо посветио мало пажње једном, овдје, Бошковићевом раду који је постао одавно незаобилазан са сагледавање развоја српске дијалектологије и њене историјске слике, те простирања штокавског дијалекта на западу, и друго, зашто се аутор поменутог чланка опредјељује само за „једну мисао” из поменутог чланка, и, на крају – је ли то довољно?

Но, кренимо редом. Бошковићева „мисао” на коју се ослања Пецо, је *почетна*. Наиме у раду, о коме је овдје ријеч, Бошковић често, као да сам са собом расправља о типу ових говора, о процесу њиховог формирања и много шире, него што нам предочава професор Пецо, на следећи начин износи своја размишљања и рјешења:

„ – Како су такве разлике у њима добијене? *Могуће* су теоријски две концепције. 1) Могуће да су данашњи *шт*-говори били некад *шћ*-говори, па су у изолованим речима и у суфикси *штте* под утицајем штокавских неикавских говора своје *–шћ* заменили групом *–шт*, а сачували га – због живе језичке везе – у алтернативним односима. 2) могуће је да су данашњи истарски *шт*-говори од старина такви, с групом *шт*, и да су своје *шћ* у алтернативним односима добили од икавских говора који су у својој системи имало групу *шћ*.”

И једна и друга концепција има својих мана.

а. Против прве концепције одлучно говори премантурски дијалекат који је неукрштен и потпуно штокавски, и историјски и фактички гледано. Друго, против ње говори и сам факатили псеудофакат тобожње системске и безизузетачне замене свих изолованих речи са *шћ* речима са *шт*. *Може ли се у такву замену веровати?* (подвукао М. Ш.)¹⁰.

б. Друга концепција тржи допунско објашњење: зашто је утицај икавских *шћ*-говора ограничен само на алтернативне односе, није прешао оквире тих односа? У недостатку, за себе, поузданих аргумената да овај проблем до краја разријешити, Бошковић га не оставља без закључка, који гласи:

„На то је питање тешко дати сигуран одговор. Али се факат ограничености утицаја *шћ*-говора само на алтернативне односе теоријски може разумети: он би значајно – у крајњој анализи – да су утицаји *шћ*-говора на шт-говоре били првенствено г р а м а т и ч к е природе” (Бошковић 1978: 295).

Када се сагледа цио Бошковићев закључак о датом проблему онда помало хипотеза А. Пеце да су *шћ*-говори извориште икавског нарјечја дјелује више него неубједљиво. Уосталом, и сам је Бошковић сопствену „мисао”, на коју се позива Пецо, што се види из претходног навода, озбиљно „манисао”.

Од свега остала нам је Пецина искрена хипотеза. „Ја сам о томе шире писао – наводи овај аутор – у опису западнобосанских и-шћа говора (БХДЗБ. I, III). О томе сам дуго разговарао и са проф. Бошковићем¹¹ и још увијек ме

¹⁰ Исто, скоро реторско Бошковићево питање, подвлачи и Д. Јовић (1988: 44), поводом друге теме.

¹¹ Асим Пецо је изузетно цијенио проф. Бошковића. Једном приликом ми је то директно саопштио и то без устењања: „После разговора са проф. Бошковићем увијек сам имао шта да

та проблематика заокупља и прогања. Ипак, чини ми се, има подоста разлога који нас упућују на претпоставку да извориште икавштини тражимо у границама шћакавштине”.

Пециној претпоставци се испријечио неумољив Бошковићев закључак, с једне стране, као и каснија дијалекатска грађа о говору аутохтоних Срба икаваца Ливањског поља, с друге стране. Но, ова проблематика је већ у Бошковићево вријеме излазила из граница лингвистичке науке. Бошковић је пред собом имао лингвистичке чињенице из прецизно омеђеног и богатог истраживачког корпуса – на основу којих је, као ријетко који образовани лингвиста свога времена, могао системски темељити будућност српске дијалектологије. Све је ово, са много већим ауторитетом, потписао Душан Јовић (1988: 44) ријечима: – „Проф. Р. Бошковић је у току студија и током раднога века прикупио огромну масу чињеница из области којом се бави. За њега би се, мало метафорички, могло рећи да је у својој области знао готово све. Знање и чињенице систематисао на свој начин и п а м т и о готово све. Други део су истраживања и размишљања. И управо у размишљању о неком проблему, и у начину како налази решења огледа се и оригиналност, и рекао бих, сигуран да не претерујем – и ингениозност”.

3.

3. Професор Р. Бошковић отвара ономастичке теме у последњој деценији свог радног и животног вијека. Вјеровао је да су српски народни говори жива ризница за укупна језичка, а тиме и ономастичка истраживања. Свој први рад из ономастике објавио је 1974. године, који отпочиње на свој, особен начин:

– Међу црногорским микротопонимима које је навео Д. Петровић у свом изванредно сређеном чланку *Микротопонија Горњих Пјешиваца* (новосадски Прилози 8, 47–71) има неколико лингвистички врло интересантних. И хтели бисмо да поводом њих учинимо неке своје сугестије, то јест да кажемо како их треба, по нашем мишљењу, граматички разумети. Понављам по нашем мишљењу, а ко ће друкчије, широко му поље (Бошковић 1978: 379).

Полазећи од завичајних топонима (*Несена главица, Вратисев до, Љепови под, Бјелови крши, Милове торине*) које творбено сагледава у општесловенском контексту и кроз развитак словенских језика, Бошковић им посвећује скоро студију, дајући прецизне творбене обрасце старосрпских антропонима. Ненадмашан у познавању историје творбе словенских језика, Бошковић износи на видјело све оне морфолошке шавове који су у ријечима, кроз минуле вјекове,

радим мјесецима”... „а знао је и да ми каже – Асиме, остави мало те твоје рукописе да одлеже, па им се касније врати. Не трчи... „, Такав је био, није штедио себе да другом помогне”...

срастали до непрепознатљивости. То није остало без признања у перцепцији његовог дјела.

3.1. Милица Грковић, свакако, прва дама српске ономастике, у свом тексту *Допринос професора Бошковића ономастичким истраживањима*, посебно се осврће на Бошковићев педагошки, прецизније речено, консултантски рад о чему је небројено пута поновљено у сјећању његових савременика и студената посебно.

„У времену између два рата и после рата код нас – наводи М. Грковић – није написано много радова из ономастике и сваки рад који је могао допринети њеном развоју добро је дошао”.

– Основно одређење професора Бошковића била је упоредна граматика словенских језика, а осим тога и у оквиру тога, наука о образовању речи. Његова дисертација *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници* управо је један од најзначајнијих радова код нас који задира у творбене моделе личних и географских имена на јужнословенском простору. У расправи *Поводом неких топонима* која је написана 1974. године осветлио је неке теже схватљиве ономастичке обрасце. Међутим, по мом мишљењу, највише доприноса дао је у раду *Око неких старосрпских личних хипокористика*. У тој расправи најзначајније поглавље представља објашњење грађења личних хипокористика на ј од такозваних скраћених имена. Сличне вредности је и рад *Три старе именице који нису то*. Веома инструктиван чланак, објављен 1976. године јесте *Из ономастичке деривације и поводом ње*. Исте године настао је и чланак *О босанско-херцеговачкој декларацији Салко, Салке* и рад *И добри Даничић неки пут задрема*. Његово интересовање за Даничићев рад огледа се и у избору теме *Категорија старих српскохрватских личних хипокористика типа Андре – Андрете у интерпретацији Даничића и других...*

– Овим поменутиим радовима професор Бошковић је савременим ономастичким истраживањима дао посебан печат и путоказ како ваља радити. Многи радови о проблемима из ономастике написани у последње време базирају се на полазиштима професора Бошковића или су настали под његовим утицајем. На пример, колега Радојица Јовићевић, наследних професора Бошковића, написао је и одбранио дисертацију, а штампана је и књига *Лична имена у старословенском језику*. Свакако је овај рад настао као резултат утицаја учитеља на ученика” (Грковић 1988: 248). Професорка Грковић даље признаје да се идеја о њеној обради имена у Дечанским хрисовуљама зачела у разговорима са Бошковићем. На крају, после низа топлих и лепих речи сећања на проф. Бошковића, М. Грковић са сетом закључује: „Причао ми је често о радовима које пише, а тих година највише је урадио на пољу ономастике. Веровао је да ће урадити и више, а то судим на основу тога што је озбиљно говорио: – Желим да решим теже проблеме из ономастике да онима који долазе после мене буде

лакше... Нажалост, тешка болест га је мучила, а смрт је дошла пре него што је успео да оствари своје замисли (Грковић 1988: 249).

3.2. Иако није успио да оствари своје замисли, како записа проф. Грковић, Радосав Бошковић је у својим радовима из ономастике, нарочито из српске, а тиме и из општесловенске антропонимије, постао незаобилазно име за све ономастичке наследнике – од Павла Ивића, Митра Пешикана, Радмила Маројевића – до Александра Ломе и осталих. И што се методолошког приступа, и што се готових решења и што се истраживачких смјерница, кроз полуотворене закључке – тиче.

„Као што је познато – напомиње у свом раду Никола Родић – ономастика у нас тек у последње време узима маха. Од Маретићевог интересовања за словенску антропонимију, односно хрватску и српску, од Скока и Будимира, познатих наших лингвиста и балканолога, од Безлаја, Храстеа и Павловића па до данас ми немамо, сем у млађим снагама које су кренуле њиховим стопама на челу са најистакнутијим ономастичарем данас Петром Шимуновићем, истакнутих ономастичара. Ова дисциплина почела се интензивније развијати тек 70-тих година — када се у републичким центрима за ономастику при нашим академијама или институтима за језик интензивније почело радити на прикупљању, класификацији и обради ономастичког материјала — а шире замахе добила је када су почеле да се сваке друге године организују ономастичке конференције (прва је одржана 1975. године у Тивту). У том периоду, дакле, свој допринос овој научној дисциплини даје и професор Бошковић. Једном од најбољих познавалаца сложене лингвистичке и граматичке дисциплине — творбе речи није било тешко да се уклопи у нови правац истраживања – творбу антропонимијских јединица, па је своја знања усмерио управо у том правцу” (Родић 1988: 251).

Својом студијом *Поводом неких топонима* – оцењује Родић – Бошковић је показао како треба проучавати и објашњавати и најмање ономастичке јединице које се крију у микропонимима образованих од личних имена, разлагати њихову сложену деривацију и сл. И тако се, овом студијом, професор Бошковић укључио у нашу ономастичку науку на прави и њему својствен начин и показао којим ће се правцем кретати његова даља истраживања.

Следеће године, 1975, професор Бошковић у Нашем језику (књ. XXI, стр. 151—157) објављује рад са чисто антропонимијском проблематиком под насловом *Око неких старосрпских личних хипокористика* (413–420)¹². Као добар познавалац наших старих споменика као што су Дечанске хрисовуље, Бошковић издваја двије, са творбене стране, интересантне категорије хипокористика. То су хипокористици типа *Draglje* и *Budlja*. Никола Родић даје сасвим

¹² Овдје дајемо пагинацију према Бошковић: 1978, као би смо растеретили библиографију на крају рада.

прцизну дескрипцију овог рада. „Хипокористички тип *Draglje (Dragle)* задао је проблема уреднику Рјечника ЈАП. Будманију – наводи Родић – баш због ортографије, па се колебао да ли да се чита *Draglje* или *Dragle*, односно *Dušle* или *Dušlje*. Професор Бошковић поставља овде два кључна проблема који су важни за разрешење овог питања. То су, прво, ортографија *Prible, Dragle, Dušle : Draglje* (забележено једанпут), и, друго да ли су суфикси *љје* и *ља* резултат еволуције једног суфикса или су од искона два различита суфикса. Тражећи решење за први постављени проблем, професор Бошковић полази исто тако од два имена из дечанских христовуља: *Dudљљ (Dud'љ)* и *Vožlinљ* која су Будмани и Даничић прочитали и унели у Рјечик ЈА као *Dudao, Dudla* уместо *Dudalj*, односно *Vožlin* уместо *Vožljин*, како их је професор Бошковић прочитао. Потврду за оваква читања он је нашао у томе што имена у словенским језицима на *љљ* нема, док српскохрватска топонимија пружа пуну подршку облицима на *љљ*, као нпр. топоними *Draglji* и *Dragljane (<Dragљљ)*. Професор Бошковић полази од поставке да су постојали хипокористици *Dragљљ* и *Pribљљ* сл., да су облици *Dragљље, Pribљље* њихове суфиксалне варијанте, да су хипокористици типа *Pribљљ* у средњовековним српским споменицима једино с крајњим *љ* у номинативу једнине и да су писари према основним хипокористичким облицима на *љ* подешавали и номинативе секундарних хипокористичких облика пишући их са *le*. Друго питање које је поставио професор Бошковић је у томе да објасни порекло суфикса *љљ*. Он га решава на овај оригиналан начин. Суфикс *љљ* добијен је код творбе хипокористичких облика од првог дела сложених имена који се завршавају на лабијални сугласник – тип *Pribљљ—Pribisљљ*. Ти хипокористици су, као и многи други на различите сугласнике, грађени хипокористичним суфиксом *јљ*. На пример, старосрп. *Dešљљ, Radљљ, Milљљ*; старорус. *Roža, Dorožљљ*; старочеш. *Ber, Dražљљ*; старополј. *Budza* и сл. За разлику од хипокористичких облика типа *Ra-дљљ : Radљљ Sta-нљљ : Stanљљ* тј. са фонолошким односом *дљљ : дљљ, нљљ* код хипокористичких облика *Pribљљ-љљ* носилац хипокористичности постао је тзв. сугласник суфикс *љљ* – без фонолошког партнера код основног имена. Тако су хипокористици типа *Pribљљ* добили од 12. века нове ликове *Pribљљљ*, а самим тим и суфиксални завршетак *Pribљљ-љљљ*. Тако се *љљљ* издвојио, почео се осећати као самостални суфикс, те се могао додавати и другим типовима антропонимских основа за грађење хипокористичких облика, какви су, на пример, *Dudљљљ, Vožљљљ, Dragљљљ, Bratљљљ, Radљљљ* и сл. У даљој еволуцији се од ових имена изводе хипокористици хипокористичким суфиксима *a* и *e (є)*, те имамо *Budљљљja, Dragљљљja* према *Raša : Rašљљљ*, *Grada : Gradљљљ*, односно *Pribљљљje* према *Drade : Dradљљљ, Miše : Mišљљљ* и сл., ликове какве налазимо у старосрпским споменицима” (Родић1988: 252–253) .

А затим слиједи Родићева оцјена анализираног чланка:

„Оваквом анатомском унутрашњом анализом старих хипокористика професор Бошковић је на убедљив начин и аритметичком тачношћу објаснио њихов развој, читање и дешифровање, рашчлањавајући елеменат по елеменат. Сматрам да овоме јединственом начину објашњавања старих хипокористика нема приговора“....

– У наставку овога рада професор Бошковић је на сличан начин и оригинално објаснио и посесивни придев од имена типа *Miroslav* : *Miroslavljev*, *Bratoslav* : *Bratoslavljev*, супростављајући аргументовано своје мишљење додатном објашњењу да је Мирослављев настао од старог посесива *Miroslavlј* и сл. Професор Бошковић постојање посесивног суфикса *ljev* везује за категорију хипокористика типа *Pribљљ*, *Domљљ*, који су нормално градили посесив на *evљ*, тип *Pribljevљ*, па је касније тај начин творбе посесива пренесен и на имена типа Мирослав, јер је *ljevљ* био издвојен из основе имена типа *Pribљ*, *Domљ*. За ову своју тврдњу навео је убедљиве доказе – закључује Родић.

Родић у доста опширном члаку интерпретира све радове које је навела М. Грковић са намјером да покаже како наводи „не само метод објашњавања најсложенијих антропонимских јединица него да укаже[м] којим су правцем усмерена истраживања професора Бошковића у нашој ономастици. То је, пре свега, историјска антропонимија, а посебно творбена структура имена, хипокористика и посесива, у многим случајевима замагљена извршеним фонетским променама”. Слиједи затим Родићеви осврти на радове : *Из ономастичке деривације и поводом ње* (437–444); *Три старе именице које нису то* (421–428); *Један половично објашњен суфикс српскохрватски* (429–432); *И добри Даничић неки пут задрема* (471–474).

Родић не заобилази ни оригинално и како сам наводи „убедљиво” решење имена *Немања*. Бошковићев текст *Белешка о имену Немања* је, као што је напоменуто, отворио као први, и први број часописа *Ономастолошки прилози*, Одбора за ономастику САНУ, 1979, стр. 5–8. „Прецизношћу која је својствена само њему – пише Родић – рашчланио је име, односно хипокористик *Немања* на његове најмање саставне јединице, као што се растављају најпрецизнији механизми. Он је у њему издвојио пет саставних делова, односно творбених елемената, а само име има шест гласова и словних знакова и максимално нагомилане суфиксе. Раздвојио га је на оне деривационе чиниоце *Ne-ma-an-јња*. За *Ne* каже да је први слог неког личног имена, нпр. *Nenad*. Структура *m* је деминутивног карактера којом је формиран први и основни хипокористик *Nemo*, *Nema*, а добијен је издвајањем из имена типа *Radom*, *Dragom*. Следећа структура *an* послужила је за формирање даљег хипокористика *Neman*, посведоченог у презимену *Nemanić* у западним нашим крајевима. Структуром *јњ* направљен је даљи хипокористик *Nemaјњ*, какви су типови *Рађ*, *Миљ* и сл., али овај хипокористик *Nemaјњ* није посведочен. Даље, од хипокористика *Neman*

структуром а направљен је следећи хипокористички тип *Nemaña* – данашње *Nemaња*. То је објашњење професора Бошковића и етимологија његова имена *Nemaња*, и то искључиво на основу граматичке анализе. Другачија објашњења, али не и убедљива на овај начин – како је то учинио професор Бошковић – дали су Даничић, Маретић, Јагић и Јиречек. Само научник који је добро познавао механизме антропонимске (хипокористичке) деривације, какав је био професор Бошковић, могао је дати овако убедљиво објашњење”.

Слиједи даље Родићева дескрипција осталих Бошковићевих радова: *Категорија старих српскохрватских хипокористика типа Андре, Андрета (Андрете) у интерпретацији Даничића и других (475–488); О босанско-херцеговачкој деklinацији Салко, Салке (451–454)*. Ономастичких проблема тиче се и рад *Србљи и Срби* (Зборник за филологију и лингвистику МС, књ. XXI/1, 1978, стр. 23–25), у коме се задржао само на граматичкој страни, не на етимолошкој. Сматра да су оба облика настала паралелно и преко сингулатива, односно сингулативних суфикса¹³.

У свега једанаест наслова Бошковић се бавио ономастичком проблематиком и као да се трудио, како записа М. Грковић, да узима најтеже теме и да тако олакша посао својим ономастичком наследицима. То су били замршена питања деривација личних имена, хипокористика нарочито, од најстаријих епоха, преко најстаријих наших писаних споменика са цијеле српскохрватске језичке територије. Запажао је и размрсивао невидљиву сложеност српског антропонимијског система, особено, као што приличи правом зналцу. То доследно потврђује досадашња перцепција његових рјешења. Издвајао је суфиксе из најмањих творбених јединица. Њега није интересовала етимологија самих имена, као што је код многих проучавалаца његовог дела и уочено, него објашњавање њихове творбене структуре, њихових промјена кроз поједине периоде развитка нашег језика. „Оно што је другима изгледало замагљено, нејасно и необјашљиво, професор Бошковић је управо зналачки, минијатурно и аритметички рашчлањавао, објашњавао и постављао сваки језички елемент на своје место. ... Био је мајстор за рашчлањавање и најмањих антропонимијских јединица на тешко уочљиве и предвидљиве суфиксе и ту је остао ненадмашан” закључио је Никола Родић у свом погледу на Бошковићеве ономастичке теме и рјешења.

На крају овог осврта остајем под утиском да је о Радосаву Бошковићу тешко и одговорно и писати говорити. Да би се ваљано представиле његове дијалектолошке и ономастичке теме вредјело би потрошити више него

¹³ Овај рад се појавио кад и Бошковићева књига *Одабрани чланци и расправе*, али је касније објављен у одељку *Из словенске ономастике*, у књизи Радосав Бошковић, *Основи упоредне граматике словенских језика (фонетика, морфологија, грађење речи)*, коју је приредио Радојица Јовићевић, у издању Трбника, Београд, 2000.

троструко простора од овог, а потом исто толико и да се сагледа перцепција његових лингвистичких рјешења, или пак њихов одраз, у српској и словенској лингвистичкој мисли. Оно што се до данас да докучити изгледа да се Бошковићевом лингвистичком генију више диве, чак и одабрани, него што га разумију. Разговор с његовим научним дјелом скоро да се своди на дескрипцију његових рјешења, као да се она тако прилагођавају, „упрошћено”, лингвистичкој публици. То се може видјети из овог прилога, илустровано низом цитата позајмљених од аутора уже струке. Можда је то судбина великана у науци да се њихова дјела, привидно укалупљена у метајезичке формуле, откључају и заживе јасније и боље. Ту сам у дилеми... Међутим, јасно је да комплексност тема, методолошка строгост, системска прецизност, уз неопходни богат и значајки омеђен истраживачки корпус, обиљежавају научни попис Бошковићев и у областима, и у лингвистичким дисциплинама које су му, само на први поглед, узгредне, као што су дијалектологија и ономастика. Даље, огромно образовање, снага интелекта и урођена способност за уочавање релевантности детаља, омогућили су Бошковићевим лингвистичким насљедницима да научна рјешења Радосава Бошковића преузму као решења „завазда” и не забораве на бошковићевске смјернице у истраживачком путу до сопственог рјешења неких нових проблема који ће захтијевати – нове Бошковиће.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић 1978:** Радосав Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности.
- Бабовић 1988:** Милосав Бабовић, Књига Радосава Бошковића, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 7–30.
- Бабовић 1993:** Милосав Бабовић, Незаборавни Радосав Бошковић, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу 4, 5, 6*, Подгорица: 242–249.
- Грицкат 1988:** Ирена Грицкат, Значења афиксалне глаголске деминуције, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 131–140.
- Грицкат 1993:** Ирена Грицкат, О Радосаву Бошковићу, још која реч, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу 4, 5, 6*, Подгорица: 250–253.
- Грковић 1988:** Милица Грковић, Допринос професора Бошковића ономастичким истаживањима ког нас, у: *Први лингвистички скуп у спомен*

на Радосава Бошковића, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 247–350.

Ђуровић 1993: Војислав Ђуровић, Више о личности, мање о дјелу, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица: 253–282.

Ивић 1993: Павле Ивић, О доценту Радосаву Бошковићу и дијалектологији, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица: 287–289.

Јовић 1988: Душан Јовић, Корелативност језика и научне аргументације професора Радосава Бошковића, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 41–48.

Јовић 1993: Душан Јовић, Професор Радосав Бошковић у своме и нашем времену, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица: 289–297.

Јовићевић 1988: Радојица Јовићевић, Тематика и метофолошки поступак професора Радосава Бошковића, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 37–40.

Јовићевић 1993: Радојица Јовићевић, И не послушах га, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица: 297–304.

Јовићевић/Ђупић 1993: Радојица Јовићевић, Драго Ђупић, Сјећање на Радосава Бошковића, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица: 240–242.

Маројевић 1988: Радмило Маројевић, Бошковићев метод творбено-семантичке реконструкције, и његов значај за компаративно-историјско дериватологију словенских језика, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 141–156.

Николић 1988: Мирослав Николић, О хипокористицима типа Чале, Чала, Чалов, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 259–265.

Стакић 1988: Милан Стакић, Семантичка компонента развита именских суфикса у радовима професора Радосава Бошковића, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 177–184.

- Пецо 1970:** Асим Пецо, Поводом најновијих радова о истарским говорима, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XXXVI, 1–2, 38–66.
- Пецо 1988:** Асим Пецо, Радосав Бошковић као дијалектолог, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 211–218.
- Пецо 1993:** Асим Пецо, Професор Радосав Бошковић – изблиза, у: *Стварање, часопис за књижевност и културу* 4, 5, 6, Подгорица, 330–335.
- Пешикан 1988:** Митар Пешикан, О испитивању црногорских говора између два рата, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 219–224.
- Пижурица 1988:** Мато Пижурица, Једначење множинских падежа у свјетлу Бошковићевих запажања, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 185–194.
- Родић 1988:** Никола Родић, Антропонимијска проблематика у радовима професора Бошковића, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 251–258.
- Шимуновић 1988:** Petar Šimunović, Povodom nekih toponima iz Boškovićeва завичаја, у: *Први лингвистички скуп у спомен на Радосава Бошковића*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 239–246.

RADOSAV BOŠKOVIĆ (1907–1983) –
DIALECTICIAN AND ONOMASTICIAN

Summary

The paper provides an insight into the dialectological and onomastic topics of Professor Radosav Bošković – one of the greatest Paleo-Slavists of the 20th century. Although the mentioned linguistic disciplines were not primary in his scientific interest, Bošković gave solutions in topics from dialectology and onomastics as in all his scientific contributions. Bošković was all about science, facing the most difficult and unresolved issues that occupied him throughout his scientific research work. Therefore, in the field of dialectology, he was interested in the most difficult questions (status and substitution forms of the vowel *x* in Montenegrin dialects, equalization of plural cases on the contour of the Shtokavian dialect, continuation of the genitive plural, etc.). In onomastics, he was primarily interested

in the problems of Serbian anthroponymy, presented in his work on the personal name of *Nemanja*, in which prof. Bošković showed the absolute strength of a morpheme analyst. He showed great knowledge of Paleo-Slavic studies and word formation in the South Slavic language community in most of his works and gave solutions that have remained clear and intact to this day.

Mihailo M. Šćepanović